

Respondet primo, calceus symbolum erat liber-
 tatis. Servi enim uti et captivi incedebant nu-
 dis pedibus. Hinc nudi pedes signum sunt capti-
 vilitatis et servitutis. Ita Isaias ambulavit nudus et
 discalceatus per triduum, vel, ut alii, per trien-
 nium, ut portenderet captivitatem Egyptiis et
 Ethiopibus imminenter ab Assyrio Sennacherib,
 qua nudis pedibus ducenti erant captivi in As-
 syriam, *Isai. xx. 3.* Contra, Hebraeis servitute
 Egyptiaca egressuris dicitur: « Calceamenta ha-
 bebitis in pedibus, » id est, non jam nudis pedi-
 bus incedite, sicut hucusque more mancipiorum
 fecistis, sed calceati instar ingenuorum et libe-
 rorum.

Secundo, calceus symbolum erat usucapionis,
 possessionis et domini; discalceatio vero signum
 erat cessionis juris sibi debiti. » Sic *Ruth*,
 cap. iv, vers. 7, dicitur: « Illic, inquit, erat mos an-
 tiquitus in Israel inter propinquos, ut, si quando
 alter alteri suo juri cederet, ut esset firma con-
 cessione, solvebat homo calceamentum eum, et
 dabat proximo suo: hoc erat testimonium ces-
 sionis in Israel. » Idem patet *Deut. xxv. 7.* Con-
 tra de Davide dicitur *Psal. lxx. 10*: « In
 Idumeam extendam calceamentum meum, » id
 est possessionem meam, *q. d.* Caleando Idumeam
 calces meis, adibo possessionem Idumæ, eam-
 que meo dominio subjiciam.

Tertio, calceus symbolum erat lætitiæ; contra
 discalceare se, sicut et cessarium commaque ra-
 dere, signa erant luctus. Sic *Ezechiel* cum a Do-
 mino juberetur non lugere uxorem defunctam
 cap. xxiv, vers. 17, audit: « Corona tua circum-
 ligata sit tibi, et calceamenta tua erunt in pedi-
 bus tuis, » id est, ne luctuosus exremionis pro-
 sequaris ejus mortem. Atque hæc fero sunt sym-
 bola calceorum domi togæque. Nam aliud foris
 et militia significat calceus.

Unde quarto, in militia calceus symbolum est
 constantiæ, confidentiæ et animi intrepidi. Qui
 enim nudipes est, timide et pedetentim incedit,
 ne pedem alicubi offendant; contra, calceatus au-
 dacter. Sic *Homerus* Græcos milites Trojam obsiden-
 tes et expugnantes vocat *ἀνυπόδητοι*, *ἄχρηστοι*, id
 est, bene creatos Achivos. Calceis enim milita-
 ribus non tantum planta pedis, sed et pes ipsa
 ac tibia obtegitur, talesque calcei sunt creæ:
 unde per calceos hic creæ accipi possunt: hæc
 enim sunt calcei equitum. Unde *S. Cyprianus*
 causam cur Apostolus fidelium pedes velit esse
 calceatos, hæc dat: « Ut serpens, inquit, a nobis
 calcatus oblaterat, neve armatos pedes possit
 mordere. »

Queritur secundo, qui sint calcei militis Chris-
 tiani, quibus eum hic calceari vult Apostolus.
 Respondet primo, *Gregorius Nyssenus*, lib. *De*
Vita Mosis, esse vitam mortificationis duram et
 asperam; vel, ut alii, esse memoriam mortis.
 Calcei enim sunt ex mortuorum animalium pel-
 libus et corio: unde sunt signa mortalitatis. Hinc

S. Dionysius, Calést. Hierarchia cap. xv, docet
 angelos pingi discalceatos, eo quod sint immor-
 tales, liberi et puri, sine affectu, labe, commis-
 sione. Memoria ergo mortis quasi calceus facit
 hominem expeditum, ut concupiscentiis et dia-
 bolo resistat, ut illecebras presentis vite utpote
 breves et caducas contemnat, fortiterque dimicet
 pro vita immortalis adipiscenda. Verum hic sen-
 sus non est literalis, sed tropologicus.

Secundo, ex *S. Gregorio Anselmus*: « Calcea-
 menta, inquit, que fiunt ex coriis mortuorum
 animalium, significant exempla patrum jam de-
 functorum, quibus ab omni terrena læsione de-
 fenduntur pedes nostræ mentis, id est affectiones,
 quibus tanquam pedibus ad faciendum aliquid
 promovemur. Læditur enim pes prædicatoris a
 terra, si affectus ejus terrenum commodum ex
 prædicatione appetit, id est, si propter terrenum
 commodum, non propter regnum colorum præ-
 dicat Evangelium. Et ideo predictis calceamentis
 induantur pedes nostri, id est exemplis patrum
 muniantur: ut, sicut patres studio superæ inten-
 tionis, non appetitu terrene commoditatis præ-
 dicaverunt Evangelium, sic et nos faciamus. » Sed
 et hoc est tropologicum.

Tertio, *Hieronymus Prado* in *Ezech.* cap. xvi,
 pag. 185, vult calceos esse animum intrepidum
 et audacem (hujus enim, ut dixi, calcei in militia
 sunt symbolum) « in præparationem » (ita enim
 ipse legit cum *Theophylacto* et nonnullis Bibliis),
 id est, in confirmationem et defensionem *Evange-*
lii: præparare enim in Scriptura sæpe significat
 roborare, stabilire, confirmare. Hæc enim omnia
 significat Hebræum *כָּסָה*. Sic *Psal. xxxii. 2*, dicitur:
 « Ipse, scilicet Deus, super flumina præpara-
 ravit (id est fundavit et firmavit) eum, » orbem
 scilicet terre. Sic *Isai. ii. 2*: « Erit, inquit, præ-
 paratus (id est fundatus et firmatus) mons domus
 Domini in vertice montium (1). »

Verum hi omnes novos suppleunt et inveniunt
 calceos, cum hi calcei sint ex verbis Apostoli
 quærendi, qui sicut scutum, gladium, galeam,
 balteum, lorica, ita et calceos proprios militi
 Christiano consignat et explicat. Unde sicut dixit
 lumbos ejus succingendos esse in veritate, quasi
 cingulo: ita hic dicit calceandum esse « in præpa-
 ratione » (ita enim legendum cum Græcis et Lati-
 nis Romanis ac *Hieronymo*: non autem, in præ-
 parationem, ut legit *Theophylactus* et *Prado*), id
 est præparatione Evangelii, quasi calceos.

Hæc ergo, « præparatio Evangelii » est cal-
 ceus militis Christiani. Præparatio autem hæc, ut
 recte notat *Chrysostomus* et *Theophylactus*, est
 alacris promptitudo, et prompta alacritas animi,
 partim ad ambulandum viam Evangelii pacis,
 partim ad eam annuntiandum, qua per infensis-
 simos Simones, Gnosticos, immo demonum
 et hostium omnium, cuneos fortiter pergamus et quo

(1) Quæ interpretatio Rosenmullero præcipue.

entremus in cælum. Plebs enim Christiana hæc
 promptitudo calceata esse debet, ut per viam
 Evangelii inoffenso pede ambulet, suaque sancta
 vita et conversatione alios ad eandem viam in-
 eundam alliciat, itaque fidem et Evangelium
 propaget et promoveat. Unde de hæc præpara-
 tio et promptitudo dixit *S. Joannes Baptista*:
 « Parate viam Domini, rectas facite semitas ejus, »
 inquit *Chrysostomus*. Apostoli vero, Doctores et
 Pastores hæc alacritate calceari debent, non tan-
 tum ut ipsi in hac Evangelii via ambulent, sed
 etiam ut sua prædicatione et sanctitate alios am-
 bulare faciant, adeoque ut pergant ad barbaras
 gentes, iisque annuntient Evangelium, ut et ipse
 juxta Evangelium vivant et ambulent.

Eapropter *Marci* vi, 9, Apostolis et prædicatori-
 bus Evangelii dantur sandalia, quo scilicet au-
 denter et alacriter suscipiant munus sibi injunc-
 tum, et omni timore humano deposito illud exer-
 ceant. Sandalia ergo hæc et calcei signum sunt
 libertatis, tum domini, tum lætitiæ, de quibus
 dixi questione prima, tum maxime animi
 constantis, excelis, alacris et intrepidi: sunt enim
 calcei militis.

Addit *Ezechiel* cap. vi, vers. 40, sponsam Dei,
 id est Ecclesiam (puta Ecclesie fideles, filios et
 milites), calceatam esse ianthino, id est, hya-
 cinthino, sive violaceo corio et calceos. « Calceavi,
 inquit, te ianthino, » *q. d.* O popule Israel, qui
 es electus in sponsam Dei, in *Egypto* quasi man-
 cipium nudipes servisti; jam cum te inde educo,
 libertate te dono, et in signum libertatis tibi
 calceum, eumque hyacinthini, id est violacei et
 cælestis coloris; primo, ut significem cælestem
 debere esse tuam vitam, conversationem et spem,
 ut terrena relinquens festines ad cælestia, ait
S. Gregorius, lib. *XXX Moral.*, cap. x.

Secundo, ut significem amorem et sponsum
 tuum esse in cælo: Deum nimirum ipsum, qui
 et cælis te protegit, ut alacris et perfectus am-
 bules, aut etiam prædices viam in cælum.

Tertio, hyacinthus vestis erat regalis, *Ecli.*
xl. 4: « Ad eo qui utitur hyacintho, et portat
 coronam (id est a rege), usque ad eum qui ope-
 ritur lino crudo (id est plebeium et pauperem). »
 Calceus ergo hyacinthinus animus excelsus et
 vere regium significat, qui in oculis fixus calceat
 omnem terrenum dominatum. « Namque pedes
 quibus animus fertur, quocumque fertur, teste
 Augustino; calceamentum vero libertatis et do-
 minationis est signum, hyacinthus autem ordines
 regni imago. Pedes itaque calceati hyacintho
 indicant animum ingenuum, liberum et regalem,
 qui spe cælestium bonorum terrena hæc omnia
 presummat et proterit. Vide in Apocalypsi mulie-
 rem amictam sole, et lunam sub pedibus ejus,
 atque coronatam stellis duodecim, reginæ videlicet
 simulacrum, quam *Vates* describit lucida vestitam

cyclade, calceatamque hyacintho, et quam spon-
 sus commendat ab incesso decoro et gratioso ob
 calceamenta hyacinthina; desiderium cælestium
 spirantia. Et in *Cantico Canticorum*: Quam pul-
 chri sunt gressus tui in calceamentis, filia prin-
 cipis! tibi observandum, tunc sponsam filiam
 principis appellatam a sponso, cum calceamentis
 (haud dubie hyacinthinis) pedes ornaverat, quia
 pedes calceati symbolum exhibent regie dignita-
 tis, ut diximus. » Ita *Prado*.

Itaque calceus Ecclesie reginæ et sponsæ Dei,
 ac cujuslibet militis Christiani, qui hujus reginæ
 filius est, debet esse hyacinthinus, ut videlicet
 terram et terrena omnia pedibus calceat, animo
 versetur in cælis, eo contentat magna alacritate
 et promptitudine, memor se, utpote regis Christi
 et reginæ Ecclesie filium, regem esse, et ad cæ-
 lestem regnum vocari illudque brevi initurum, ut
 cum triumpho una cum aliis Beatis, utpote regi-
 bus perenniter canat: « Fecistis nos Deo nostro
 regnum et sacerdotes, et regnabimus super ter-
 ram, » imo super cælum, « in secula seculorum. »

Hæc est ergo « præparatio, » id est, alacritas
 et promptitudo, qua Ephesios et quemvis Christi
 militem calceat Apostolus: ut nimirum promptus
 sit non solum ad Evangelium retinendum et
 defendendum, sed etiam ad illud propagandum
 per Gentiles licet invidios et adversantes; utque
 sicut inquit *Chrysostomus* et *Theophylactus*, pa-
 ratus sit ad exitum scilicet ex hac vita, tot tenta-
 tionibus, conflictibus, periculis et ærumnis ob-
 noxia, ad aliam quietam, beatam et eternam.

Unde pulchre *S. Basilus* in *Admonit. ad filium*
spiritual., militem Christi cum milite sæculari
 conferens, ita excitat ad hæc animi promptitudi-
 nem dicens: « Miles terrenus quocumque loco
 mittitur, paratus ac promptus est, neque se ux-
 oris aut liberorum gratia excusare audebit: multo
 magis miles Christi, sine aliquo impedimento regis
 sui imperio debet obedire. Ille in prelio galeam
 ferream gestat: sed tua galea Christus sit,
 qui est caput tuum; ille lorica ne vulneretur in-
 dutus est: sed tu pro lorica sis fide Christi cir-
 cumdatus. Ille contra adversarium suum mittit
 lanceas et sagittas: tu contra adversarium di-
 vina eloquia jaculare. Ille donec pugna geritur,
 arma a semetipso non proicit, ne ab adversario
 vulneretur: ita et tu nunquam debes esse securus
 quia tuus hostis hoste illius astutus est. Ille
 si superaverit, ad domum revertitur: tu vero
 hoste prostrato in illud cælestis regnum cum om-
 nibus Sanctis intrabis. »

EVANGELII PACIS. — Id est Evangelii, sive læti-
 nuntii, quo pax, id est omnia bona cum Dei be-
 nevolentia et amicitia hominibus promittuntur.
 Ita *Chrysostomus* et *Theophylactus*. Pax enim
 Hebraeis omnem prosperitatem, omnia fausta et
 felicia, bonorumque omnium copiam significat.
 Unde hæc erit Hebræorum, et ex his Christi Apos-

Secundo exempla patrum defunctorum.

Tertio, animus intrepidus et audax ad præparandum Evangelium.

Calceus hyacinthinus Ecclesie symbolum est triplicium oriturum et virtutum ejus.

Abertus et promptitudo animi processiva ad Evangelium retinendum et propagandum.

solentis salutatio, Pax tecum, qua omnem felicitatem omniaque bona aliis apprecabantur. Secundo, dici potest « Evangelium pacis, » id est pacificum, pacem docens, concilians, affertens. Evangelium enim docet offensas remittere, inimicos diligere, dissensiones et lites aversari, concordiam et pacem querere ac tueri.

16. IN OMNIBUS SCIENTES SCUTUM FIDEI, IN QUO POSSITIS OMNIA TELA NEQUISSIMI IGNEA EXTINGUERE. — Nota: Pro in omnibus graece est εν παντι, quod Vatablus verit, super omnia; sed Noster aptius verit, in omnibus. Vult enim, ut recte notat Hieronymus, nos in omni tentatione et opere gestare clypeum fidei, eoque venientes diaboli sagittas et suggestiones excipere et retundere (1).

Secundo, pro nequissimi, graece est εν παντι, id est, ut Vatablus et Erasmus vertunt, illius mali vel scelesti, hoc est, scelestissimi et nequissimi, puta diaboli.

Tertio, « tela » ejus « ignea, » id est, instar ignis penetrantia, ardentia et inflammantia sunt suggestiones diaboli, quibus phantasias pravas cupiditates suggerit, et ad eas appetendas concupiscentiam et appetitum accendit et inflammat. Hisce tellis vulnerat animam. « Anima, ait Origenes, hom. 8 in Num., quoties peccat, toties vulneratur. O si possemus per unumquodque peccatum videre, quomodo homo noster interior assidue vulneratur! Vulneratur per linguam animam, vulneratur et per cogitationes, et concupiscentias malas; frangitur autem et conteritur per opera peccati. Quae si omnia videre possemus, et vulneratae animae sentire cicatrices, certum est, quod usque ad mortem resisteremus adversus peccatum: sed nos cupiditatibus saeculi amantes effecti, vel vitis inebriati, sentire non possumus quanta vulnera, quantas contritiones animae peccando conquirimus. »

17. ET GALEAM SALUTIS ASSUMITE, — id est, ut Theophylactus et Vatablus, galeam salutarem quae caput servet et salvet. Sed quenam est haec galea? quibus verbis eam declarat et explicat Apostolus? Dico ergo, « galeam salutis, » id est galeam quae est ipsa salus, sicut dixit « scutum fidei, » id est scutum quod est ipsa fides (2). Galea ergo militis Christiani est salus allata a Christo, id est sperata a Christianis, hoc est spes salutis: ita enim se explicat Apostolus, I Thessal. v, 8: « Induti, inquit, loriam fidei et charitatis, et galeam spem salutis, » Ecce spem salutis vocat galeam. Sicut enim galea principem corporis partem, puta caput ipsum, a quo caetera membra totusque homo pendet, tuetur et communit: ita

(1) Εν παντι potest etiam exponi, ad haec omnia, id est, propter ista omnia; vel, omnino, ante omnia. — Scutum et clypeum distinguunt quidam veteres; sed h. l. species clypei pro clypeo quavis ponitur.

(2) Per clypeum hic metonymice intelligitur spes salutis aeterna ex Evangelio concepta, quod apparet ex I Thess. v, 8.

spes salutis, et gloriae celestis ac immortalis servat et communit caput, id est hominis cogitationes, fines et intentiones. Haec enim in actionibus id sunt, quod caput in homine, scilicet principium et gubernaculum actionum et agendorum. Nam sicut caput regit, dirigit, movet et gubernat caetera membra, totumque hominem: ita finis et intentio dirigit, movet et gubernat omnia hominis desideria, verba et opera (3).

Spes ergo quasi galea caput nostrum symbolum, puta finem et intentionem, armat et communit.

Primo, quia facit ut ultimus noster finis et intentio sit Deus, fruitio Dei, salus et beatitudo aeterna, eoque refert omnes alios nostros fines et intentiones, ac consequenter reliqua omnia cogitata, dicta et facta nostra.

Secundo, quia facit ut homo cogitans bona illa immensa, quae consequentur se sperat, alias omnes cogitationes a diabolo suggestas repellat, haecque cogitatione et spe, arduo quavis aggrediatur, et animose cum hoste confingat, propens sibi gloriam illam sperantem, quae victorem manet. Vide ad Hebr. xi, quam haec galea spei veteres Sancti armati fuerint et tolerandi, ad omnia dura vel suscipienda, vel roborati.

Nota primo: Alludit Paulus ad Isaia LIX, 17, ubi sic ait: « Indutus est (Dominus Deus) justitia et lorica, et galea salutis in capite ejus: indutus est vestimentis ulionis, et operatus est quasi pallio aeli. » Quibus verbis Isaia per prospopoeiam describit Dei, quasi militis, arma et panopliam: scilicet justitiam quasi loriam, salutem (studium salvandi homines) quasi galeam jam dictam, et zelum quasi pallium: quibus armatus Deus peccatum, mortem, diabolum, hostes suos a nobis depulit, et homines impios gentesque infideles hostes suos subegit, ex impiis pios, ex infidelibus fideles, ex Ethnicis Christianos, ex inimicis amicos faciendo, ut recte ibi annotavit Theodoretus. Hanc enim suam panopliam Deus et Christus suis militibus, puta Christianis, communicant, ut hic docet Apostolus.

Nota secundo: Graece est ἀσπίδα σωτηρίας, hoc est galeam salutaris, id est, ut Hieronymus et alii exponunt, salvatoris, puta salvatorum Jesum, assumite pro galea: ut Jesus Christus omnes sensus qui sunt in capite, integros quasi galeae servet et tuetur, inquit Hieronymus, « omnique noster sermo, mens, cogitatio, consilium sit in Christo. Septuaginta enim Interpretes, quos sequitur Paulus, Hebraeum שׂוּת יְשׁוּעָה, id est salutem, vertere solent σωτηρίαν, id est salutem, vel salutorem, ut Christum salvatorem et salutem ab eo

(3) Quomodo scutum vel clypeus extinguere possit tela, hoc loco frustra queritur. Potuit enim Apostolus, qui voce clypei improprie utitur, suo θεσπυ τῆς σωτηρίας vim aliquam insignem tribuere, qua clypei proprie laes carebant. Rursum, extinguerent aequum est propter ignem.

Galea est spes, caput est finis seu intentio.

Alludit Apostolus ad Isaia LIX, 17.

allatam significant nomine concreto quasi proprio Christi.

Id eisdem Ephesis, post quadraginta ab hac Pauli epistola annos, scribens S. Ignatius innuit dicens: « Nihil melius quam pax in Christo, per quem bellum omne aboletur aereorum et terrestrium spirituum. Non enim est nobis collectatio adversus sanguinem et carnem, sed adversus principes et potestates, » etc. Et paulo superius: « Tantum ut in Christo Jesu inveniamur, ut vere vivamus: absque eo ne respirare quidem unquam velletis, is enim mea spes est, is mea gloria, haec denique meae indeficientes divitiae: in quo vincula a Syria Romam usque circumfero, spirituales margaritas, in quibus utinam mihi contingat consummari, ac participem Christi passionum, et socium mortis ejus fieri, et resurrectionis a mortuis et aeternae vitae. »

Hic sensus redit in idem, et cum priore coincidit. Spes enim salutis est illa, quam Salvator attulit, non alia; adeoque est ipse Christus salvator, ipse enim est spes nostra; consequenter est et galea nostra. Simili modo dicitur, Proverb. XVIII, 18: « Turris fortissima nomen Domini. » Hebraice est nomen tetragrammatum et proprium Dei, scilicet יהוה Jehova, quod includitur in nomine Jesu non solum, sed sensu et significatione, ut dixi Ezech. cap. III et VI.

ASSUMITE, — ἀσπίδα, capite, arripite; Syrus, apprehendite.

ET GLADIO SPIRITUS (id est spiritalem) QUOD EST VERBUM DEI. — Hoc gladio Christus vicit et jugulavit demonem se tentantem et oppugnantem.

Matth. IV. Hoc gladio usi sunt sancti omnes, uti de S. Paula memorat Hieronymus in ejus Epistola phi. « Si quando, inquit, prociator fuisset inimicus, et usque ad verborum jurgia proliisisset, illud psalterii decantabat: Cum consisteret adversum me peccator, obmutui, et silui a bonis; et rursus: Ego autem quasi surdus non audiebam, et quasi mutus non aperiens os suum. In tentationibus, Deuteronomio verba volebat: Tentat vos Dominus Deus vester, ut sciat si diligatis Dominum Deum vestrum de toto corde vestro, et de tota anima vestra. In tribulationibus et angustiis, Isae (juxta Septuaginta) replicabat eloquia: Qui ablaetati estis a laele, qui abstracti ab ubere, tribulationem super tribulationem expectate, spem super spem, adhuc pusillum propter multam laborum, propter linguam malignam. Et Scripturae testimonium in consolationem suam edisserabat, ablaetatorum esse, eorum scilicet, qui ad virilem aetatem pervenissent, tribulationem super tribulationem sustinere, ut spem super spem mereantur acquirere; scientes quoniam tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio vero spem, spem autem non confundit. » Et infra per singula discurrens ita ait: « In languoribus et crebra infirmitate dicebat: Quando infirma sum, tunc fortis sum; et:

S. Scriptura contra

Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus, donec mortale hoc induat immortalitatem, et corruptivum hoc vestiat incorruptione. Et iterum: Sicut superabundant passiones Christi in nobis, ita per Christum abundat et consolatio. Ac deinde: Ut socii passionum estis, sic eritis et consolatio. In morem cantabat: Quare tristis es, anima mea, et quare conturbas me? Spes in Deo, quoniam adhuc confitebor illi, salutare vultus mei, et Deus meus. In periculis loquebatur: Qui vult venire post me, abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me. Et iterum: Qui vult animam suam salvam facere, perdet eam. Et: Qui perdidit animam suam propter me, salvam eam faciet. Quando dispendia rei familiaris, et eversio totius patrimonii nuntiabatur, aiebat: Quid enim prodest homini si totum mundum lucrifecerit, et animae suae damnum habuerit: aut quam dabit homo commutationem pro anima sua? Et: Nudus exivi de utero matris meae, nudus et redeam. Sicut Domino placuit, ita factum est. Sit nomen Domini benedictum. »

Haec est ergo imago et similitudo militis Christiani a capite ad talos armati. Galea est spes salutis, sive spes in Christum; thorax ex justitia, id est vera justa et sancta; baltus est veritas, id est adnellas, integritas et castitas; calciae et crebrae sunt preparatio et alacritas in vitam Evangelii inueundam et propagandam; dextra tenet gladium, id est verbum Dei; sinistra scutum, scilicet fidem.

Similiter, sed paulo aliter S. Ephrem, tractatu De Panoplia sive armatura spiritali, haec arma Christiano militi adaptat. « Galea, inquit, est spes, baltus est charitas, calcamenta sunt humilitas, scutum est crux, arcus est oratio. »

Huc etiam alludens Tertullianus, sed confuse lib. De Corona militis, cap. 1, militem se profitementem Christianum, ideoque graviter tortum ita describit: « Et nunc russatus (id est rubricatus) suo sanguine, spe calcatus, de Evangelii paratura succinctus, acutior verbo Dei totus de Apostolo armatus, et de martyrii candida laurea melius coronatus, donativum Christi in carcere expectat (1). »

(1) « Ceterum huic loco, accurate loquendo, non inest allegoria, nam semper additur explicatio; et allegoria autem nil nisi imago ostenditur, et explicatio relinquatur lectori. Est potius hic locus comparatio dilatata, cum diis non est argutandum in singulis verbis; nam omnes species armorum, quae hic commemorantur, relevant tamen ad genus unum — arma, in applicatione administrata constant, ejus species sunt ἀσπίς, δεικασίον, et sis porro. Proinde non quaerendum est, cur sinceritas comparetur cum cingulo, pietas cum thorace, firmitas cum crebris, etc. Ex natura cinguli, thoracis, crecraorum, non potest causa comparationis erui; manet enim eadem applicatio, sive hoc cum illo, sive aliud cum alio cogitur; et librum manet scriptori ornare sic vel alter orationem. Si quis obijciat, esse tamen magnum discrimen inter cingulum, thoracem, crebras, etc., huic respondemus, differre quidem haec arma, quia certis membris

omnes partes medicinae

Panoplia militis Christiani a capite ad talos armati.

18. PER OMNEM ORATIONEM ET OBSECRATIONEM ORANTES OMNI TEMPORE IN SPIRITU, ET IN IPSO VIGILANTES IN OMNI INSTANTIA, ET OBSECRATIONE PRO OMNIBUS SANCTIS. — Nota : Post arma et panopliam militis Christiani, dat ei copias auxiliares, scilicet Dei et angelorum. Unde per orationem et obsecrationem jubet eas advocari. Oratio enim et arma jam dicta, et eorum usum et augmentum, id est vires internas impetrat pariter et externas; ut scilicet exterius Deus per angelos refundat et comescat ferociam et tentationes diaboli. Unde oratio magis necessaria militi Christiano quam cetera arma : Deus enim est, qui in omni tentatione et conflictu dat victoriam. Illius ergo gratia et adiutorium maxime per orationem est implorandum (1).

Hujus rei typus fuit Josue et Moses; Josue militis pugnantis, Moses sacerdotis orantis speciem refert. Unde sicut Moses sua oratione impetravit victoriam Josue contra Amalec : « Cumque levaret, inquit Scriptura, Exod. xvii, 11, Moses manus, vincebat Israel; sin autem paululum remisisset, superabat Amalec. » Ita miles Christianus vincit diabolum et omnes hostes, si assiduum comitet et propugnatores habeat orationem. Unde nota secundo : Conditiones requisitas in oratione hic explicat Apostolus. Primo enim requirit in oratione assiduitatem, diligentiam et frequentiam, cum dicitur : « Per omnem orationem, » q. d. Per jugem assiduum et omnimodam orationem et obsecrationem, unde explicans subdit : « In omni instantia et obsecratione, » ut scilicet, inquit Theophylactus, instanter oret et obsecret cum fletu, genuflexione, tunc sione pectoris, etc.

Secundo, ut Anselmus, ut obsecret obtestando Dei misericordiam per omnia sacra et sancta, v. g. per mortem, crucem, sanguinem Christi. Utrumque enim significat obsecratio, scilicet prima, orationem ex intimo animi sensu, qui lacrymis, aliisque signis externis declaratur, manantem, ut exponit Theophylactus. Secundo, ut Anselmus, significat obtestationem et quasi adjurationem per res sacras. Reliquæ conditiones orationis patebunt ex sequentibus jam dicendis.

Unde nota tertio : Vult Apostolus ut singuli Christiani orent et obsecrent non tantum pro seipsis, sed et pro omnibus sanctis, id est Christianis quibusvis, et presertim Apostolis et predicatoribus Evangelii, qualis erat Paulus. Hinc patet populo Christiano valde commendandum

corporis destinata sunt, sed hæc non posse transferri ad animum, in quo non possunt discerni varia membra, quibus etiam diversa adminicula adhiberi debeant. » hæc Rosenmullerus.

(1) Oratio et obsecratio, Græce προσευχή et δέσμις synonyma sunt. Alii tamen sic distinguunt, ut προσευχή significet preces ad bona impetranda, δέσμις deprecationem arcendis malis, quæ metuimus. Nam deductum est nomen ἀπό τοῦ δεῖναι.

esse, ut orent pro propagatione et propagatoribus Evangelii, hæresumque et infidelitatis extirpatione : et si hoc populo, quid Clericis faciendum est?

Nota quarto : Vult ut orent omni tempore. Hinc Euchite heretici apud Augustinum, hæresi 57, docuerunt Christianum non debere laborare, nec aliud agere, quam ut semper oret. Unde dicti sunt Euchite, id est precatores. Sed hoc dogma stolidum est et impossibile.

Secundo, S. Basilius, hom. in Julittam Martyrem : « Qui, inquit, bene semper agit, hic semper orat. » Per omnem enim virtutem Deo conjungimur, quod est officium orationis. Oratio enim non est aliud quam mentis in Deum elevatio, sive mentis cum Deo conjunctio. Inter alias autem virtutes maxime nos Deo conjungit religiosa et pia intentio : si videlicet omnia opera nostra (ibidem pulchre docet Basilius) etiam manualia et fabrilia ad Dei gloriam referamus, ea scilicet faciundo eo fine, ut Deus per illa honoretur, ut hoc obsequium Deo præstemus, ut Deo placeamus. Hinc multi pii et sapientes viri initio studiorum et operum suorum orant, et per orationem studia et opera sua Deo offerunt. Id valde consulendum est simplicibus mechanicis et agricolis. Hi enim multa opera laboriosa sæpe faciunt sine merito, quia tantum lacrum aucupantur, qui si doceantur insuper ea referre ad Deum, Deique obsequium et gloriam, longe majora lucra apud Deum in oculis, quam apud homines in terra sibi comparabunt, itaque præter lucrum temporale, quod ab hominibus expectant, ingens lucrum spirituale conquirent apud Deum.

Tertio et simplicissimè, vult Apostolus ut Christiani orent omni tempore, id est assidue, quantum per alia negotia licet. Ita Anselmus. Et, ut Augustinus, « omni tempore, » scilicet orationi destinato, sive ab Ecclesia, sive a propria devotione et consuetudine. Frequentiam enim orationis identidem hic alligat et aliis verbis inculcat Apostolus, presertim ut certa et stata orandi tempora nullo tempore intermittantur. Nil enim fructuosius facere potest Christianus, quam si omne tempus ab occupationibus aliis liberum det orationi, Deoque vacet a quo omne donum descendit; ita fiet, ut studia et opera ipsius feliciter succedant, et melius fiant, utque Deus his benedicat, hisque premium et presens et futurum largiatur. Hinc monet sapienter S. Basilius, ut orationem sequatur lectio (et quodvis opus), lectio (et cuius operi) succedat oratio.

Nota quinto : Hæc oratio facienda est « in spiritu, » id est conscientia munda et fide integra, inquit Ambrosius. Qui enim polluta mente orat, hic in carne orat. Secundo et genuine, « in spiritu, » id est mente, affectu, desiderio, non voce et labiis. Opponit enim spiritum multiloquio, sive battologie Gentilium, ait Chrysostomus, qui putabant se sua eloquentia et multiloquio docere Deum,

Exaltatum pretere de obligatione semper orant.

Religiosa et pia intentio est optimia oratio.

Oratio facienda in spiritu.

Matth. vi, 7, sicut oratores sua rhetorica floctunt judices. Unde Vatablus, « in spiritu, inquit, id est, cum fervore spiritus, hoc est, cum intimo et ferventi spiritu. » Spiritus enim et affectus est anima orationis. Multi simpliciter et rudes parum habent ex hoc spiritu, et fere tantum labii orant. Hi docendi sunt adorare Deum in spiritu et veritate.

Nota sexto : In oratione requirit Apostolus vigilantiam et perseverantiam. Unde ait : « Et in ipso vigilantibus, » græce δὲ ἐν γρηγορίᾳ, id est in hoc, vel ad hoc ipsum (scilicet, ut in spiritu oremus omni tempore) vigilantes simus « in omni instantia, » ἢ πάντῃ προσευχόμενοι, id est, ut Ambrosius, Syrus et Greci, in omni perseverantia; Vatablus, cum omni sedulitate. Tali perseverantia oravit et impetravit filium suæ liberationem a dæmone mulier illa Channæa, de qua Matth. xv, 27. Eodem modo et Anna oravit, et impetravit filium Samuelem, I Reg. cap. i, xv. Vide et Luc. cap. xi, 5. Ita Chrysostomus.

19. ET PRO ME, UT DETUR MIHI SERMO IN APERITIONE ORIS MEI CUM FIDUCIA, NOTUM FACERE MYSTERIUM EVANGELII. — q. d. Orate pro me assidue, ut Deus aperiat os meum, et inspiret sermones quos loquar, ut cum fiducia, græce παρρησίᾳ, id est libertate et audacia, evangelizem, utque libere et audacter notum faciam mysterium (Syrus arcana) Evangelii, id est per hypallagon, Evangelium mysteriosum et arcanum, sive Evangelium magno mysterio et arcano referunt. Hinc breviter Vatablus sic explicat : « Ut detur mihi aperto ore libere loqui; vel, ut quoties os meum aperio docendi causa, mihi detur sermo absque dicendi metu, ut notum faciam arcanum Evangelii. » Aliter explicat Maldonatus in Notis Manuscript. : « In aperitione oris mei, » inquit, hoc est quotiescumque loqui vouero, aut prout postulavero, juxta illud Psalms, « Aperi os tuum, et implebo illud. » Alludit Paulus ad illud Eccl. xxix, 21 : « Tibi dabo apertum os in medio eorum. » Ita S. Augustinus in Psalm. xxxi, initio : « Primum, inquit, infirmitatem meam orationibus vestris commendo, sicut dicit Apostolus, ut detur mihi sermo in aperitione oris mei sic loqui vobis, quemadmodum et mihi dicere periculosum non sit et vobis audire salutare sit. »

20. PRO QUO LEGATIONE (apostolatu) FUNGOR IN CATENA. — Hinc patet hanc epistolam Romæ e vinculis esse scriptam, ait Hieronymus et Chrysostomus.

ITA UT IN IPSO (Evangelio scilicet prædicando) ADEAM (παρρησιάζομαι, id est libertate et audacia utar, liber sim et audax. Secundo, Theophylactus, ut in ipso, scilicet Evangelio et Evangelii prædicatione defendenda animosus sim et audax, q. d. Ut audacter et libere causam meam e vinculis dicam, moque defendam, et rationem reddam prædicali a me Evangelii) PROUT OPORTET MI (tanquam legatum summi Dei, libere et intrepide

loqui. — Audi Chrysostomum et Theophylactum : « Ad quos, o Paule, legatione funderis? Ad homines, ut ipsos reconciliet Deo. At isti interim me in vincula coniecerunt communem legem non reveriti, quæ ubique mos et jus est, ut legati nihil pantantur mali. Catena ergo mihi imposita est, ut os et libertatem loquendi mihi obturet; vestra autem oratio meum mihi os aperiet, ut liberrime loquar, et proloquar quæ si qui me legatum emendavit, mihi commisit. Viden gladium (libertatem scilicet et alacritatem enuntiandi verbi Dei) quem accepit erant Paulus in aperitione oris. »

21. UT AUTEM ET VOS SCIATIS QUÆ CIRCA ME SUNT (ἵνα ἐπι γίνωσκῆτε, id est, ut Vatablus, quæ de nobis sunt, res nostras, et statum nostrum), OMNIA VOBIS NOTA FACIET TYCHICUS. — Hinc colligimus Apostolum per Tychicum misisse hæc litteras ad Ephesios.

23. PAX FRATRIBUS. — Pax sit Christianis; qui apud vos sunt. Est salutato Hebræorum qua usus est Christus, Pax vobis, eaque apprecantur omnia bona, omnia felicia et fausta, ut dixi.

ER CHARITAS CUM FIDE (supple, conservetur et augeatur in fratribus, id est Christianis Ephesibus), A DEO PATRE, ET DOMINO JESU CHRISTO.

24. GRATIA CUM OMNIBUS QUI DILIGUNT DOMINUM NOSTRUM JESUM CHRISTUM IN INCORRUPTIONE, — id est incorrupte, sincere et pure, non habentes corruptelam amoris terreni et vitiorum, q. d. Qui diligunt Jesum cum sinceritate, integritate et puritate fidei, spei et morum, maxime castitatis (hæc enim proprie dicitur corrupti, vel esse incorrupta, ait Hieronymus). Et, ut Anselmus, qui cum casu amore Christum sponsum diligunt quasi sponsa quæ corruptionem non admittit. Peccatum enim morbus est et corruptio anime; virtus vero anime est sanitas et incorruptibilitas, ait Chrysostomus et Theophylactus. Sicut enim, inquit Chrysostomus, virgo corruptitur dum fornicator, pomum corruptitur dum putrescit, sanitas corruptitur dum homo filius reger, domus corruptitur dum dissolvitur; ita anima corruptitur dum peccat. Peccata enim et voluplates illicitæ dissolvunt, detrapant, putrefaciunt. Et incorruptam animam; virtus vero eadem reparat, animamque suæ integritati et incorruptioni restituit.

Nota, prepositio in potest proprie accipi; vel, ut Vatablus, accipi potest pro cum, ut dixi; vel, ut Chrysostomus et Theophylactus, potest accipi pro per, q. d. Qui diligunt Jesum in incorruptionem, id est, per incorruptionem, puritatem et honestatem morum et virtutum.

Rursum secundo, « Cæcumenius, ἢ ἀφρασίᾳ, inquit, id est ἀφράστως, q. d. « In incorruptione, » id est incorruptibiliter, immortaliter, perenniter, scilicet tam in adversis, quam in prosperis; tam in paupertate quam in opulentia; tam in contemptu,

Libertatem et alacritatem Pauli in amaritudine Evangelii.

Peccatum morbus est et corruptio anime, virtus sanitas et incorruptibilitas.

Triplex sanas horum ultimorum verborum.

quam in honoribus; tam in desolatione, quam in consolatione; tam in morte, quam in vita, diligunt Jesum Christum.

Denique *tertio*, Chrysostomus et *theophrastus*, putant *ε* pro *ε* poni, in *in corruptione*, pro in *in corruptionem*, id est ad incorruptionem et immortalitatem, que meta est dilectionis et gratiæ, quam Ephesiis hic precatur Paulus. Omnes hos sensus ita complectitur Titelmannus in sua paraphrasi: Gratia sit cum omnibus qui diligunt Jesum in incorruptione fidei et morum, incorrup-

tam fidem mente, et incorruptam vitam moribus tenentes, habentesque spem incorruptibilem; ut pote ab eo non corruptibilia, sed incorruptibilia bona expectantes. Amen.

O filii hominum, diligite Jesum Christum in incorruptione: incorruptio enim facit proximum Deo. Mente et animo transcendite omnia corruptibilia. Oportet enim mortale hoc induere immortalitatem, et corruptibile hoc induere incorruptionem. Studete incorruptioni. Studete immortalitati. Studete **ÆTERNITATI**.

